

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ

Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ Δ΄ ΤΑΞΗΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 22 ΜΑΪΟΥ 2015 - ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: ΠΕΝΤΕ (5)

ΚΕΙΜΕΝΟ

Διονύσιος Σολωμός

Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ

3 [20.]

Ἀκόμη ἐβάστουνε ἡ βροντή.....
Κι ἡ θάλασσα, πού σκίρτησε¹ σάν τό χοχλό² πού βράζει,
Ἦσύχασε καί ἔγινε ὄλο ἡσυχία καί πάστρα,³
Σάν περιβόλι εὐώδησε κι ἐδέχτηκε ὄλα τ' ἄστρα·

- 5 Κάτι κρυφό μυστήριο ἐστένεψε τή φύση⁴
Κάθε ὁμορφιά νά στολιστεῖ καί τό θυμό ν' ἀφήσει.
Δέν εἶν' πνοή στόν οὐρανό, στή θάλασσα, φυσώντας
Οὔτε ὅσο κάνει στόν ἀνθό ἡ μέλισσα περνώντας,
Ἵμως κοντά στήν κορασιά, πού μ' ἔσφιξε κι ἐχάρη,
10 Ἐσειότουν τ' ὄλοστρόγγυλο καί λαγαρό⁵ φεγγάρι·
Καί ξετυλίζει ὀγλήγορα κάτι πού ἐκεῖθε βγαίνει,
Κι ὀμπρός μου ἰδοῦ πού βρέθηκε μία φεγγαροντυμένη.
Ἔτρεμε τό δροσάτο φῶς στή θεϊκιά θωριά της,
Στά μάτια της τά ὀλόμαυρα καί στά χρυσά μαλλιά της.

4 [21.]

Ἐκοίταξε τ' ἀστέρια, κι ἐκεῖνα ἀναγαλλιάσαν,
Καί τήν ἀχτινοβόλησαν καί δέν τήν ἐσκεπάσαν·
Κι ἀπό τό πέλαο, πού πατεῖ χωρίς νά τό σουφρώνει,⁶
Κυπαρισσένιο ἀνάερα τ' ἀνάστημα σηκώνει,

¹σκίρτησε: ἀόριστος σε θέση παρατατικού («σκιρτούσε»: αναταρασσόταν).

²χοχλό: κοχλασμό, βράσιμο.

³πάστρα: καθαρότητα, διαύγεια.

⁴εστένεψε τη φύση: επιβλήθηκε (στην πλάση), την ανάγκασε...

⁵λαγαρό: διαυγές, καθαρό, φωτεινό.

⁶χωρίς να το σουφρώνει: χωρίς καν να ρυτιδώνει, χωρίς και κατά το ελάχιστο να υποχωρεῖ η επιφάνεια του νερού στο βήμα της, χωρίς να βυθίζεται.

- 5 Κι ἀνεῖ τς ἀγκάλες μ΄ ἔρωτα καί μέ ταπεινοσύνη,
Κι ἔδειξε πάσαν ὁμορφιά καί πάσαν καλοσύνη.
Τότε ἀπό φῶς μεσημερνό ἢ νύχτα πλημμυρίζει,
Κι ἡ χτίσις ἔγινε ναός πού ὀλοῦθε λαμπυρίζει.
Τέλος σ΄ ἐμέ πού βρίσκομουν ὀμπρός της μέσ στά ρεῖθρα⁷,
- 10 Καταπῶς στέκει στό Βοριά ἢ πετροκαλαμίθρα⁸,
Ἦχι στήν κόρη, ἀλλά σ΄ ἐμέ τήν κεφαλή της κλίνει·
Τήν κοίταξα ὁ βαριόμοιρος, μ΄ ἐκοίταξε κι ἐκείνη.
Ἦλεγα⁹ πῶς τήν εἶχα ἰδεῖ πολύν καιρόν ὀπίσω,
Κάν¹⁰ σέ ναό ζωγραφιστή μέ θαυμασμό περισσο,
- 15 Κάνε τήν εἶχε ἔρωτικά ποιήσει ὁ λογισμός μου,
Κάν τ΄ ὄνειρο, ὅταν μ΄ ἔθρεφε τό γάλα τῆς μητρός μου·
Ἦτανε μνήμη παλαιή, γλυκιά κι ἀστοχισμένη,
Πού ὀμπρός μου τώρα μ΄ ὄλη της τή δύναμη προβαίνει·
Σάν τό νερό πού τό θωρεῖ τό μάτι ν΄ αναβρῦζει
- 20 Ἐάφνου ὄχ¹¹ τά βάθη τοῦ βουνοῦ, κι ὁ ἥλιος τό στολίζει.
Βρύση ἔγινε τό μάτι μου κι ὀμπρός του δέν ἐθώρα,
Κι ἔχασα αὐτό τό θεϊκό πρόσωπο γιά πολλή ὥρα,
Γιατί ἄκουγα¹² τά μάτια της μέσα στά σωθικά μου,
Πού ἐτρέμαν καί δέ μ΄ ἄφηναν νά βγάλω τή μιλιὰ μου·
- 25 Ὅμως αὐτοί¹³ εἶναι θεοί, καί κατοικοῦν ἀπ΄ ὅπου
Βλέπουνε μέσ στήν ἄβυσσο καί στήν καρδιά τ΄ ἀνθρώπου,
Κι ἔνιωθα πῶς μοῦ διάβαξε καλύτερα τό νοῦ μου
Πάρεξ ἄν ἤθελε τῆς πῶ μέ θλίψη τοῦ χειλιοῦ μου:
«Κοίτα με μέσ στά σωθικά, πού φύτρωσαν οἱ πόνοι
.....
.....
- 30 Ὅμως ἐξεχειλίσανε τά βάθη τῆς καρδιάς μου·
Τ΄ ἀδέλφια μου τά δυνατά οἱ Τοῦρκοι μοῦ τ΄ ἀδράξαν,
Τήν ἀδελφή μου ἀτίμησαν κι ἀμέσως τήν ἐσφάξαν,
Τόν γέροντα τόν κύρην μου ἐκάψανε τό βράδι,
Καί τήν αὐγή μοῦ ρίζανε τή μάνα στό πηγάδι.
- 35 Στήν Κρήτη.....
Μακριά ἔπο κείθ΄ ἐγιόμισα τέσ φοῦχτες μου κι ἐβγῆκα.
Βόηθα, Θεά, τό τρυφερό κλωνάρι μόνο νά ἔχω·
Σέ γκρεμό κρέμουμεαι βαθύ, κι αὐτό βαστῶ μονάχο».

⁷ρεῖθρα: (με την αρχαία σημασία, ρέεθρα) υδάτινα ρεύματα (σημερ. σημασία: χαντάκια, αυλάκια στο πλάι των δρόμων, κοίτες ποταμών).

⁸πετροκαλαμίθρα: (αντιδάνειο: καλαμίτις < βενετ. pietra calamita)· είδος πρωτόγονης (επιπλέουσας σε δοχείο με νερό) μαγνητικής βελόνας από καλάμι, δείκτης πυξίδας· αλεξικέραυνο.

⁹Ελεγα: συλλογιζόμουν, είχα την εντύπωση.

¹⁰Κάν-Κάνε: λες και, είτε-είτε.

¹¹οχ: (ιδίωμ. < έκ)· από. Πολύ συνηθισμένο στον Σολωμό.

¹²άκουγα: ένιωθα.

¹³αυτοί – αντί αυτά (δηλ. τα μάτια): έλξη του γένους από το θεοί.

- Ἐχαμογέλασε γλυκά στὸν πόνο τῆς ψυχῆς μου,
 Κι ἐδάκρυσαν τὰ μάτια της, κι ἐμοιάζαν τῆς καλῆς μου.
 Ἐχάθη, ἀλιά μου! ἀλλ’ ἄκουσα τοῦ δάκρουου της ραντίδα¹⁴
 Στό χέρι, πού ’χα σηκωτό μόλις ἐγὼ τὴν εἶδα. —
- 5 Ἐγὼ ἀπὸ κείνη τῆ στιγμή δέν ἔχω πλιά τό χέρι,
 Π’ ἀγνάντευεν Ἀγαρηνό κι ἐγύρευε μαχαίρι·
 Χαρά δέν τοῦ ’ναι ὁ πόλεμος· τ’ ἀπλώνω τοῦ διαβάτη
 Ψωμοζητώντας, κι ἔρχεται μέ δακρυσμένο μάτι·
 Κι ὅταν χορτάτα δυστυχιά τὰ μάτια μου ζαλεύουν¹⁵,
- 10 Ἀργά, κι ὄνειράτα σκληρά τὴν ξαναζωντανεύουν,
 Καί μέσα στ’ ἄγριο πέλαγο τ’ ἀστροπελέκι σκάει,
 Κι ἡ θάλασσα να καταπιεῖ τὴν κόρη ἀναζητάει,
 Ξυπνῶ φρενίτης,¹⁶ κάθομαι, κι ὁ νοῦς μου κινδυνεύει.
 Καί βάνω τὴν παλάμη μου, κι ἀμέσως γαληνεύει. —
- 15 Τὰ κύματα ἔσχιζα μ’ αὐτό,¹⁷ τ’ ἄγρια καί μυρωδάτα,
 Μέ δύναμη πού δέν εἶχα μήτε στά πρῶτα νιάτα,
 Μήτε ὅταν ἐκροτούσαμε,¹⁸ πετώντας τὰ θηκάρια,
 Μάχη στενή μέ τούς πολλούς ὀλίγα παλληκάρια.
 Μήτε ὅταν τὸν μπομπο-Ἰσούφ καί τς ἄλλους δύο βαροῦσα
- 20 Σύρριζα στὴ Λαβύρινθο π’ ἀλαίμαργα¹⁹ πατοῦσα²⁰.
 Στό πλέξιμο²¹ τό δυνατό ὁ χτύπος τῆς καρδιᾶς μου
 (Κι αὐτό μοῦ τ’ αὔξαιν’) ἔκρουζε²² στὴν πλευρά τῆς κυρᾶς μου.

¹⁴ραντίδα: ρανίδα (< ραίνω), σταγόνα, σταλαγματιά.

¹⁵ζαλεύουν (< κοιν. ζαλώνω· φορτώνω, επιβαρύνω· ή κρητ. ζάλο· βήμα, βηματισμός): ζαλίζονται, αναστρέφονται (:)/ βαραίνουν ἀπὸ κόουραση.

¹⁶φρενίτης: (< φρένα): φρενιασμένος, έξω φρενών, μανιακός, ταραγμένος· ο νοὺς μου κινδυνεύει: πάω να χάσω το μυαλό μου, διακινδυνεύεται η πνευματικὴ μου ισορροπία.

¹⁷μ’ αὐτό, ἀντί μ’ αὐτή (τὴν παλάμη): λες και, είτε-είτε.

¹⁸εκροτούσαμε: συγκροτούσαμε, συνάπταμε.

¹⁹αλαίμαργα: το ἐπίρρημα μεταφορικό, προς δήλωση του πολεμικού μένους.

²⁰πατοῦσα: (εδώ ιδίως) κυρίεα, κρατοῦσα κυριαρχικά

²¹πλέξιμο: η πλεύση, το κολύμπημα.

²²ἐκρουζε: χτυπούσε, ἐκρουε· πλευρά: το πλευρό, το πλάι.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

A1. Το έργο του Δ. Σολωμού έχει δεχτεί επιρροές και από το δημοτικό τραγούδι. Να αναφέρετε τρία διαφορετικά χαρακτηριστικά του δημοτικού τραγουδιού που εντοπίζετε στα αποσπάσματα του ποιήματος «Ο Κρητικός» και για καθένα από αυτά να γράψετε ένα παράδειγμα.

Μονάδες 15

B1. Σύμφωνα με τον Β. Αθανασόπουλο: «[...] Το φως μπορεί μες στο ποιητικό τοπίο του Σολωμού να μεταμορφώνει τα πράγματα και να μετουσιώνει τα σώματα που φωτίζει. Το φως είναι η ενέργεια του Θεού, είναι η όραση του Θεού.[...]». Στο κείμενο που σας δίνεται, να εντοπίσετε τέσσερα στοιχεία που υποστηρίζουν την παραπάνω άποψη (μονάδες 8) και να τα σχολιάσετε (μονάδες 12).

Μονάδες 20

B2. Να βρείτε και να σχολιάσετε:

α) τα τρία χρονικά επίπεδα στο απόσπασμα 5 [22.] (μονάδες 12) και

β) το περιεχόμενο και τον λειτουργικό ρόλο της παρομοίωσης στους στίχους 9-11 του αποσπάσματος 4 [21.] (μον. 8):

«Τέλος σ' έμέ πού βρίσκομουν όμπρός της μέσ στά ρειθρα,
καταπώς στέκει στό Βοριά ή πετροκαλαμίθρα,
Όχι στήν κόρη, αλλά σ' έμέ τήν κεφαλή της κλίνει».

Μονάδες 20

Γ1. α) Να σχολιάσετε το περιεχόμενο των παρακάτω στίχων του αποσπάσματος 4 [21.] σε ένα κείμενο 100-120 λέξεων:

«Έλεγα πώς τήν είχα ιδεί πολύν καιρόν όπίσω,
Κάν σέ ναό ζωγραφιστή μέ θαυμασμό περισσο,
Κάνε τήν είχε έρωτικά ποιήσει ό λογισμός μου,
Κάν τ' όνειρο, όταν μ' έθρεψε τό γάλα τής μητρός μου·
Ήτανε μνήμη παλαιή, γλυκιά κι άστοχισμένη»

(15 μονάδες)

β) Να σχολιάσετε τις αλλαγές που συμβαίνουν στη ζωή και στο ήθος του Κρητικού στους παρακάτω στίχους του αποσπάσματος 5 [22.] σε ένα κείμενο 80-100 λέξεων:

«[...] άλλ' άκουσα τοῦ δάκρου της ραντίδα
Στό χέρι, πού 'χα σηκωτό μόλις έγώ τήν είδα. —
Έγώ από κείνη τή στιγμή δέν έχω πλιά τό χέρι,
Π' άγνάντευεν Άγαρηνό κι έγύρευε μαχαίρι·
Χαρά δέν τοῦ 'ναι ό πόλεμος· τ' άπλώνω τοῦ διαβάτη
Ψωμοζητώντας, κι έρχεται μέ δακρουσμένο μάτι»

(10 μονάδες)

Μονάδες 25

ΑΡΧΗ 5ΗΣ ΣΕΛΙΔΑΣ – Γ΄ ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΚΑΙ Δ΄ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ

- Δ1.** Στα κείμενα του Δ. Σολωμού και του Κ. Καρυωτάκη που σας δίνονται, να εντοπίσετε (μονάδες 5) και να σχολιάσετε (μονάδες 15) δύο ομοιότητες και τρεις διαφορές ως προς το περιεχόμενο.

Μονάδες 20

Κ. Γ. Καρυωτάκης ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ ΝΕΡΑΪΔΑ

Άπό τά βράχι' ανάμεσα πετιέται 'να κεφάλι
καί βλέμματα όλόγυρα σκορπάει φοβισμένα.
Έγώ, κρουμένος κάπου κεί στό ξορημ' άκρογιάλι,
τό βλέπω -σάν σέ όνειρο- μέ μάτια λιγωμένα.

Ένα κορμί παρθενικό, γυμνό άργοπροβάλλει
κι άπλώνεται ήδονικά σε κύματ' άφρισμένα·
ό ήλιος έσκυθρώπασε μπροστά στά τόσα κάλλη,
τά κάλλη τ' άπολλώνεια καί τά φωτολουσμένα.

Άνατριχιάζ' ή θάλασσα στό θεϊο άγγισμά τους,
τά κυματάκια άπαλά μέ χάρη τ' άγκαλιάζουν
κι άχτίδες τά χαϊδεύουνε χρυσές στό πέρασμά τους.

Θεότρελος, ό δύστυχος, βουτιέμαι μέσ στό κύμα,
τά μάτια της τά θεϊκά μέ φόβο μέ κοιτάζουν
καί χάνεται στή θάλασσα... Ήταν νεράιδα... Κρίμα!

Κ. Γ. Καρυωτάκη, *Άπαντα τα Ευρισκόμενα*, Εκδ. Ερμής 2006, σ.161

ΟΔΗΓΙΕΣ (για τους εξεταζομένους)

- 1.** Στο εξώφυλλο να γράψετε το εξεταζόμενο μάθημα. Στο εσώφυλλο πάνω-πάνω να συμπληρώσετε τα ατομικά στοιχεία μαθητή. Στην αρχή των απαντήσεών σας να γράψετε πάνω-πάνω την ημερομηνία και το εξεταζόμενο μάθημα. **Να μην αντιγράψετε** τα θέματα στο τετράδιο και **να μη γράψετε** πουθενά στις απαντήσεις σας το όνομά σας.
- 2.** Να γράψετε το ονοματεπώνυμό σας στο πάνω μέρος των φωτοαντιγράφων αμέσως μόλις σας παραδοθούν. **Τυχόν σημειώσεις σας πάνω στα θέματα δεν θα βαθμολογηθούν σε καμία περίπτωση.** Κατά την αποχώρησή σας να παραδώσετε μαζί με το τετράδιο και τα φωτοαντίγραφα.
- 3.** Να απαντήσετε **στο τετράδιό σας** σε όλα τα θέματα **μόνο** με μπλε ή **μόνο** με μαύρο στυλό με μελάνι που δεν σβήνει.
- 4.** Κάθε απάντηση τεκμηριωμένη είναι αποδεκτή.
- 5.** Διάρκεια εξέτασης: τρεις (3) ώρες μετά τη διανομή των φωτοαντιγράφων.
- 6.** Ώρα δυνατής αποχώρησης: 10.30 π.μ.

ΣΑΣ ΕΥΧΟΜΑΣΤΕ ΚΑΛΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ

ΤΕΛΟΣ ΜΗΝΥΜΑΤΟΣ

ΤΕΛΟΣ 5ΗΣ ΑΠΟ 5 ΣΕΛΙΔΕΣ